

## Якою була участь українців у російсько-японській війні 1904–1905 рр.?

**Н**а початок ХХ ст. загострилася міжнародна ситуація, назрівав новий геополітичний конфлікт. Російська імперія почала пильніше приглядатися до Далекого Сходу, обираючи його для власного подальшого розширення. Микола II почав формувати східну політику, яка призвела до російсько-японської війни. Ця війна була малозрозумілою і солдатам, і офіцерам, а почасти і генералітету, що відбилося на її наслідках. Враховуючи морський характер війни, серед інших заходів було надано сприяння будівництву військових суден у Миколаєві. Для забезпечення армії кулями до заводів з їх виготовлення було підвищено вимоги, зокрема Луганський продукував їх 31 тис. Виготовлення гармат, крім петербурзьких заводів, зосереджувалося на київському «Арсеналі», який належав до першої категорії заводів військового відомства.

Мобілізації в Київському та Одеському військових округах дали армії 265 тис. людей, що становило 21,3% загального її числа. У складі російської армії воювали бригади, полки і сотні, солдати яких були мобілізовані з українських губерній. Олексій Куропаткін, командуючий першою Маньчжурською армією, мусив визнати, що солдатам з «Полтавської губернії, котрі потрапили з її рівнин у гори Маньчжурії, було дуже важко дертися по сопках, бо через старший призовний вік вони були огрядними і неповороткими». 10-й армійський корпус Київського військового округу, відправлений на Далекий Схід навесні 1904 р., в основному складався з 9-ї (переважно полтавчани) й 31-ї (харківчани) піхотних дивізій. Навесні 1905 р. з Одеського військового округу на Далекий Схід було перекинуто 15-ту піхотну дивізію й 4-ту стрілецьку бригаду.

У російсько-японській війні взяло участь немало офіцерів українського походження. У боях було відзначено 25 осіб українців середнього і вищого командного складу. Очолював Маньчжурську армію чернігівський дворянин, генерал Микола Ліневич. Інженерами цієї ж армії командував генерал-майор Костянтин Величко, нащадок козацького літописця Самійла Величка. Героєм війни вважається генерал Роман Кондратенко, один із організаторів піврічної оборони Порт-Артура. Його гарнізон упродовж п'яти місяців відбив чотири загальні наступи японської армії. Під його керівництвом були розроблені та апробовані нові види озброєння – ручні гранати, міномети, протипіхотні міни та електризовані загородження. Він загинув у казематі форту, куди влучила японська бомба. Учасниками цієї війни були й молоді офіцери, які згодом стали військовою елітою, як-от Павло Скоропадський. З Миколаєва був і талановитий адмірал Степан Макаров, який і загинув на цій війні. Микола Самокиш, художник із Ніжина, за завданням популярного журналу «Нива» відправився 1904 р. на фронт і працював там художником, створивши шедевальні картини про жахи війни. До участі в цій війні долучалися й медики, зокрема харківські – В. І. Недригайлов, Г. Я. Остришин, В. В. Фавр, які у складі бактеріологічного загону працювали на театрі воєнних дій російсько-японської війни. Тут уперше завдяки їхнім зусиллям робилися спроби відвернення широкого поширення заразних хвороб в армії.

У бою під поселенням Удзягонза повністю загинула, прикриваючи відхід 24-го донського козачого полку, сотня ротмістра А. Василенка у складі 57 полтавчан, 11 киян та двох жителів донецької Юзівки. У боях особливо постраждала 9-та артилерійська бригада: японці вночі раптово напали на один з її дивізіонів і повністю вирізали особовий склад. Чисельні втрати поніс у війні й Подільський піхотний полк.

Ця війна за інтереси Російської імперії не мала жодного стосунку до української людності, яка змушена була брати у ній участь та вмирати від куль через некомпетентність офіцерів. Поразка в російсько-японській війні, отримана через професійну неумілість та нерозважливість військового командування та технічну відсталість, радикально оновила суспільство і стала вагомою причиною першої російської революції, події якої змусили верховну владу імперії змінити політичний устрій та вдатися до конституційних і соціальних реформ.

## Бібліографія

Бескровный Л. Г. Армия и флот России в начале XX в.: Очерки военно-экономического потенциала. Москва: Наука, 1986.

Донченко С. Участь населення України в Російсько-японській війні 1904–1905 рр. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: «Історія». 2017. № 1 2017.

Дюшои Э. Р., Дюшои Т. Н. Всемирная история войн. Санкт-Петербург; Москва: Полигон, АСТ, 1998. Кн. 3: 1800 год – 1925 год.

Зайончковский П. А. Самодержавие и русская армия на рубеже XIX–XX столетий. Москва: Мысль, 1973.

Записки генерала Куропаткина о русско-японской войне: Итоги войны. Berlin: J. Ladyschnikow, 1909.

Історія українського війська. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016.

Меннинг Брюс У. Пуля и штык. Армия Российской империи, 1861–1914 / пер. с англ. Николая Эдельмана. Москва: Модест Колеров, 2015.

Робак І. Ю., Ільїн В. Г. Харківські науковці-медики на театрі воєнних дій у Маньчжурії в 1904–1905 рр. // Дослідження з історії і філософії науки і техніки. 2018. Вип. 26–27.

*Валентина ШАНДРА*